

OSSERVATORIO LETTERARIO

*** Ferrara e l'Altrove ***

Magyar nyelvű online melléklet - Supplemento online in lingua ungherese

<http://www.osservatorioletterario.net> - <http://xoomer.virgilio.it/bellelettere/> - <http://www.testvermuzsak.gportal.hu>

Ferrara, 2007. szeptember 25. kedd

Magyar Örökség Díj *Dsida Jenő*nek és *Buday György*nek

Idén 48. alkalommal osztották ki a *Magyar Örökség Díjakat* 2007. szeptember 22-én Budapesten, a *Magyar Tudományos Akadémia* dísztermében. Kitüntették *Dsida Jenő* költőt, *Buday György* erdélyi származású fametszőt, *Járai Zsigmond* közgazdászt, *Bakay Kornél* régészt, valamint a *Toldy Ferenc Gimnáziumot*, és a *Békéstarhos Énekiskolát*, továbbá a *magyar huszár fél évezredes helytállását*.

– Száz éve, 1907-ben született *Szatmárnémetiben*, de az első világháború végéig *Budapesten*, illetőleg *Beregszászon* élt szüleivel. Dsidát kortársai csodagyerekként tartották számon, talán nem véletlenül: első versei 15 éves korában jelentek meg Benedek Elek *Cimbora* című gyermekújságjában, s több mint ötszáz gyerekkori verse maradt fenn –e gondolatokkal kezdte Dsida Jenő laudációját *Petrik Béla* ügyvéd, jogász. Majd így folytatta: – Érettségizőként *Valami fáj* című verse miatt az irredentizmus vádjával kicsapták a katolikus gimnáziumból, majd felmentését követően, a kolozsvári jogi karon folytatta tanulmányait. Huszonegy évesen jelent meg első verseskötete, a *Leselkedő magány*, s még ebben az évben az *Erdélyi Helikon* folyóirat munkatársává, egy évvel később pedig a *Kemény Zsigmond Társaság* tagjává választották. 1930-ban alapítója az *Erdélyi Fiatalok* című főiskolás folyóiratnak, a *Pásztorút* szerkesztője, majd egy évvel később az *Erdélyi Katolikus Akadémia* tagjává, 1933-ban pedig a *Pen Club* romániai tagozatának magyar szakosztálya főtítkárává választották. Huszonhat évesen látott napvilágot második, életében utolsó verseskötete, a *Nagycsütörtök* és a római zarándokút élményeit összefoglaló útinaplója. 1934-ben az *Erdélyi Szépmíves Céh* lektora lett, majd 1937-ben megházasodott. 1938. nyarán a betegek szentségének felvétele után, szülei lakásában Kolozsvárott, 31 éves korában, szívburok-gyulladásban meghalt.

– Sűrű élet – mutatott rá *Petrik*. Mint mondta, jól érezte, sietve kell élnie, kevés idő adatott számára. Fiatalkori önéletrajzában ezt írta: „*Most huszonkét éves vagyok, de napról napra fiatalodom. Éjszakánként szépeket álmodom, rendületlenül hiszek Istenben és az emberekben. Hiszek a nőben, a versben, a szépség és a jóság missziójában. Valami lesz belőlem, de még nem tudom: mi.*” Mi már tudjuk: „*nagyobb költő lett belőle annál, semhogy méricskéljük milyen nagy is volt*” (*Rónay György*), a magyar költészet valójában megkerülhetetlen szigete.

A méltató rámutatott: – Az erdélyi líra második nemzedékének páratlanul kiemelkedő alakja, akihez kivételes nyelvkészség társult – a magyaron kívül nemcsak hét nyelven beszélt, de fordított is –, s szerkesztői munkája során a magyar nyelv tisztaságának és helyességének hangsúlyozására is különös figyelmet fordított, „*Anyanyelvünk*” címmel állandó rovatot indított, a helyes magyarság szabályainak a mindennapi életben történő alkalmazásáért.

Petrik Béla kijelentette: – Dsida költészetét, ahogyan életét is a magyarság és az erdélyi kisebbségi lét tudata, s a szülői házból örökölt katolicizmusának hármasa határozta meg.

Úgy volt magyar, hogy azzal soha nem hivatkozott s ki nem rekesztett, hogy a nagy európai költői hagyományok folytatója. Úgy volt erdélyi, kisebbségi magyar, hogy barátai között számos román művészt és értelmiségit találhatunk, akikkel együtt dolgozott, s ha kellett szolidaritást vállalt velük, s akinek költészetén nem hivatkozván, de mindig érezhetően átütött a szülőföldért érzett felelősség és féltés. Ahogy súlyosodott a kisebbségi magyarság helyzete, életművében úgy szaporodtak a magyarságért és Erdélyért érzett, hűséget és aggodalmat felmutató versei, költészetében egyre erősödött a transzilvánizmus eszméje. Mindezeket az 1936-ban írt, de életében nyomtatásban meg nem jelent zsoltár, a *Psalmus Hungaricus* koronázta meg, amely a „*közösségi hűség és történelmi felelősség szigorú erkölcsét*” (*Csiszér Alajos*) állította elének például.

Petrik kiemelte: – Úgy volt hívő keresztény, hogy közelgő halálát és az elmúlás gondolatát a maga természetességében fogadta el, s önmaga halálára úgy tekintett, mint az örök élet kezdetére: „Hiszem, hogy Krisztus és a szent kereszt tény és rajta kívül minden hiúság.” Ez a biztos Isten hit, a nemzeti hagyományok tisztelete, ugyanakkor az egyetemes emberi értékek vállalása a hátországa annak a költészeti ívnek, amely megújította és új színnel gazdagította Dsida versein keresztül a kereszténység értékein nyugvó magyar költészetet. Életműve ekként ötvözta egységgé a magyarságot a katolicizmussal és az egyetemes emberi értékekkel.

Petrik Béla szerint Dsidáról Magyarország valahogy mindig méltatlanul elfeledkezett. Már a világháború előtt is kimaradtak versei nagy folyóiratainkból, a *Nyugat* értékrendjébe sem fért bele, egyetlen írását sem közölték, elismeréseket, díjakat számára nem osztottak, a kritika köteteivel nem foglalkozott. Aztán a Romániában kiadott válogatások is mostohán bántak verseivel, a magyarsága mellett hitet tévő, erdélyiségét vagy éppen vallásosságát megvalló versei kimaradtak a kötetekből. Az anyaországban pedig a diktatúra éveiben nem kellett mélyen megélt vallásossága, vállalt magyarsága, és büszkén hordott erdélyi kisebbsége, a hit és a szeretet, a játékoság és a szerelem, a klasszikus és a bravúros mesterségbeli tudás lírája. Iskoláinkban ma is alig tanítjuk őt, legjobbaink között nem tartjuk számon s nem erősítjük vele sorainkat. Nincs ott sem a példakép *Juhász Gyula* és *Tóth Árpád*, *Kosztolányi* és *Babits*, de *József Attila*, *Szabó Lőrinc* vagy éppen *Szilágyi Domokos* mellett sem, miközben költészete a legnagyobbak mellett jelölné ki helyét. Egyszer ennek az időnek is véget kell érnie – mondta Petrik Béla.

– „*Dürer egyenes ági leszármazottja*” (Pécsi Györgyi), a száz éve született *Buday György* életműve a magyar és az európai kulturális örökség szerves része, amely összeköti az erdélyi, a magyarországi és a nyugati magyarság életét, szellemi teljesítményeit – kezdte méltató sorait *Cseke Péter* szociográfus, irodalomtörténész, a *Korunk* szerkesztője.

Véleménye szerint *Buday* férfikorának küzdelmes évtizedeiben korszellem-változtató szenvedély tartotta izzásban; művészi hagyatékában a népi kultúra értékvilágának mélységei, a magyar líra klasszikusai és *Shakespeare* örök igazságokat hordozó alakjai találhatnak egymásra.

Buday rendhagyó művészi pályájának már az előélete is népmesei fogantatású. Gyermekkorának falujában (Marosgezse) derült ki rajzolás közben, hogy „*boszorkányos képességekkel*” jött a világra. A „*tündéri Erdély*” látványától megbabonázottan vázlatfüzettel, ceruzával, pasztellkrétával és vízfestékekkel a kezében járta *Kolozsvár* környékét, *Kalotaszeg*, *Aranyosszék*, *Marossszék* falvait, feljutott a *Cenk* és a *Hargita* tetejére. Ezeremester székely őseitől örökölt tudását szülővárosának műtermei gazdagítják. Az édesapja által igazgatott kolozsvári múzeum asztalosműhelyében akkoriban ismerkedik meg a majdani dúcok alapanyagával.

Tizenhét éves, amikor édesapjának el kellett hagynia *Kolozsvárt*. Ő maga a *Református Kollégiumban* megrendezett tárlatával búcsúzott a fel nem adható várostól, a soha nem feledett *Farkas utcától*. *Kuncz Aladár*, *Kós Károly* és az első erdélyi írónemzedéket, a Tizenegyeket megszervező *Jancsó Béla* figyelt fel nem mindennapi tehetségére.

Alighanem az impériumváltás okozta megrázkódtatások szolgálnak magyarázatul a *Buday* fametszeteiből áradó erőteljes drámai hatásra. Angliai számvetésében 1970-ben maga is felidézte, hogy 1924-ben milyen drámaian élte meg *Kolozsvár* és *Erdély* kényszerű elhagyását. Szegeden ráadásul azt kellett tapasztalnia, hogy az atyai kívánságra elkezdett jogi tanulmányok drasztikusan kiszakítják a művészetek vonzásköréből. Ez a kétszeres – önmaga számára is megbocsáthatatlan – „*hűtlenség*” egész életkedvét aláásta. Már közel járt ahhoz, hogy az értelmetlen élet helyett a halált válassza. A művészet iránti sóvárgás azonban erősebbnek bizonyult. Már csak a fametszés technikáját kellett megismernie, hogy a latens módon tovább élő erdélyi emlékképeket maradandó formában keltse új életre.

A méltató beszédében rámutatott: – Elsősorban *Jancsó Bélának*, *Kós Károlynak* és *Debreczeni Lászlónak* köszönhető, hogy az erdélyi közönség rendre tudomást szerzett a *Szegedi Kis Kalendárium* sorjázó füzeteiről, az 1931-es év legszebb magyar könyve címet elnyerő *Boldogasszony búcsúja* fametszetsorozatról; az ő közreműködésükkel látott napvilágot 1933-ban *Kolozsváron* az *Arany János balladái*, amellyel ugyancsak kiérdemelte a *Magyar Bibliopfil Társaság* díját, és amelyről ugyancsak mindhárman írtak; ilyen előzmények után *Debreczeni Lászlónak* már nem volt nehéz megjósolnia *Buday* világhírnevét, de azt ő sem láthatta előre, hogy a „*süllyedő népi élet*” jeladására, a *Székely népballadák* művészi üzenetére az 1937-es párizsi vilákiállítás könyvművészeti nagydíja lesz az örökkévalóság sorspecsétés válasza.

Cseke Péter beszédében hangsúlyozta: – *Buday* szegedi tanulmányvevei alatt végig arra készült, hogy mielőbb visszatérjen Erdélybe. „*Már nem tart sokáig az én kényszerű »emigrációmm« sem*” – írta 1932 augusztusában kolozsvári barátjának, *Jancsó Bélának*. Ám művészi sikerei teljében

egyre távolabb került Magyarországtól is. Előbb *Róma*, aztán *London* következett. A második világháború kitörésekor *Angliában* vált a hadi helyzet foglyává. Aki a *Times* címlapján megjelent nagyméretű fametszetével – az allegorikus *Britanniával* – buzdította a szigetország lakóit a nációkkal szembeni ellenállásra. A háború alatt a BBC magyar adásában hallatta hangját, és szervezte az angliai magyar antifasiszta koalíciót. A háború után pedig – a bécsi *Collegium Hungaricum* mintájára – a londoni magyar kulturális intézetet, amíg Rákosi telefonon haza nem rendelte. Történetesen a Rajk-per idején. Így nemcsak Erdélybe, Magyarországra sem térhetett haza sohasem. Az '56-os magyar forradalom leverését pedig a trianoninál is nagyobb traumaként élte át: belső emigrációba vonult, csak művészete révén tartotta a kapcsolatot a külvilággal.

Egy London melletti szanatóriumban halt meg, 1990-ben. A szomorú eseményt a magyarországi hírügynökségek meg sem említették, Nagy-Britanniában azonban – ahogy a kései pályatárs, *Kass János* írja –, „*a nagy újságok, a vezető lapok részletesen méltatták sorsát, pályafutását és művészetét. Nem az emigránsról, hanem a zseniális alkotóról írtak. Mert a szigetország a magáénak tudta ezt az Erdélyben, Kolozsváron született, Magyarországról emigrált, s Londonban a második világháborúban is példát mutató magyart.*”

Frigyesy Ágnes